

Regeringen

Dnr U2025/00630

Kunskap för alla– nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande (SOU 2025:19)

Högskolan i Halmstad har beretts möjlighet att till Regeringen yttra sig angående *Kunskap för alla – nya läroplaner med fokus på undervisning och lärande* (SOU 2025:19). Yttrandet har hanterats genom att chef vid Avdelningen lärande inhämtat synpunkter från verksamma i dessutbildningsprogram och i synnerhet ämneskunniga lärare och forskare.

Yttrande

Högskolan i Halmstad anser att det är viktigt med en ny läroplan, men ställer sig kritisk till flera av förändringsförslagen. På nästa sida återfinns en sammanfattning om hur högskolan ser på de enskilda kapitlen. Därefter följer preciserande utläggningar om de sammanfattande punkterna.

Förstärkt kunskapsinriktning

Högskolan sympatiserar med betänkandets fokus på en förstärkt kunskapsinriktning och de förslag som innebär att skolan ska förmedla kunskaper som är förankrade i de bästa vetenskapliga förklaringarna, att eleverna ska inse värdet av kunskaper och att det kunskapsbegrepp som används ska bli mer praktiskt användbart. Vi menar utöver detta att fokus i kunskapsbegreppet bör poängtera *förmågor* jämte och i paritet med fokus på *fakta*. Vi menar emellertid att det finns en dimension av kunskap som kan skrivas fram tydligare. Det gäller att elever tillägnar sig och fördjupar kunskaper när de själva använder dem i problemlösande uppgifter såsom vid systematiska och autentiska undersökningar inom t ex naturvetenskap och samhällsvetenskap.

Läroplanens inledande delar

Högskolan tillstyrker initiativet att förkorta den inledande delen men har betänkligheter kring flytten av sexualitetsfrågor till att vara föremål främst för enskilda ämnen, såsom biologi.

Principer för riktlinjer och kursplaner

Högskolan finner det mycket bra med utredningens förslag om ökad tydlighet kring mål, innehåll och progression i läroplanen. Dock bör elevernas åsyftade kunnande göras explicit och utöver det bör timplanen ses över med syfte att allt innehåll skall hinnas med. Vi menar att den nya läroplanen bör vila på ämnesdidaktisk forskning, vilket kan betonas ännu mer. Kartläggningsverktyg bör betraktas, behandlas och förfärdigas på ett mer robust vis och inte uteslutande förekomma i form av tester. Rörande bedömningskriterier finner vi det olämpligt att politisera sådana i den utsträckning som antyds i utredningen.

Specifika kursplaneexempel

Högskolan finner tydlighetssträvan för enskilda ämnen i utredningen lovvärd, men vill tillägga att en tilltagande detaljnivå bör balanseras så att inte lärarprofessionens autonomi komprometteras.

Praktiska och estetiska ämnen

Högskolan instämmer i utredningens fokus vid dessa ämnens viktiga roll.

Läsning

Högskolan tillstyrker läsningens centrala position i utredningen, och lyfter därutöver sambandet mellan läs- och skrivinläringen som en aspekt att ta hänsyn till. Dock menar vi att en ökad detaljnivå inte bör implementeras på bekostnad av lärarens autonomi och beprövade erfarenhet. Vi får inte glömma att det finns mycket som faktiskt visat sig fungera.

Digitalisering

Högskolan tillstyrker *INTE* förslagen kring borttagandet och nedtonandet av digitala inslags, kompetensers och aspekters vikt för lärande i den nya läroplanen. Bakgrundsbeskrivningen är för ensidig och förslagen saknar grund. Att underskatta de digitala aspekterna av barns och ungas socialitet idag är ett misstag. När det gäller tilläggen ställer vi oss tveksamma till fokus på det datalogiska tänkandet, vilket är ett omstritt begrepp i lärandesammanhang.

Totalförsvarsfrågor och Nato

Högskolan har inga principiella invändningar mot en ökad medvetenhet kring beredskapsarbete i skolan via läroplanen och i hur man kan implementera det i t ex teknikämnet.

Läroplanens inledande delar (kapitel 4)

Att korta ner och koncentrera läroplanens inledande delar om skolans, rektors och lärares uppdrag är en bra förändring och motiveras väl i utredningen. Emellertid finns det anledning att uppmärksamma problematiken med förslaget att flytta kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer till ämneskursplaner i biologi, samhällskunskap och hem- och konsumentkunskap. Nordisk och internationell forskning pekar på att ungdomar uppfattar undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer som oerhört viktig, men otillräcklig och att kunskapsområdet endast berörs kort i biologin. I relation till dess betydelse för den enskilda individens utveckling och identitetsbildning borde kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer prioriteras högre. På samma sätt som vi tänker om läsning och litteracitet och att elever ska bli demokratiska medborgare, behöver vi tänka om sexuell moral och litteracitet för att eleverna ska bli utbildade till informerade "sexuella medborgare".

Det är ett omfattande och inte minst, ett viktigt område med tanke på hur vanligt det är med övergrepp som sexuella trakasserier, både digitalt och analogt, bland barn och unga, vilket leder till mentala ohälsa. Samhällsutvecklingen och aktuell forskning pekar på en komplexitet i kunskapsområdet och att lärare i många olika sammanhang behöver kunna lyfta frågor om mens, sexuella identiteter och kränkningar, digitala kränkningar, sexting och manipulation på nätet, övergrepp, maskulinitets- och machokultur, hederskulturellt våld och förtryck, olika former av relationer, kärlek, lust o.s.v. Det vore därför olyckligt att kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer enbart förläggs till de föreslagna ämnena biologi, samhällskunskap och hem- och konsumentkunskap. Tvärtom kan och borde detta ingå i alla lärares uppdrag och det är även ett kunskapsområde som kan och bör ingå flera ämnen så som historia, religion och särskilt i svenska där berättelser, noveller och romaner som berör kunskapsområdet är utmärkta redskap för att undervisning.

Elever som har förtroende för och tillit till sin lärare ställer frågor även utanför undervisning och det är centralt att alla lärare ska kunna möta elevers frågor och intresseområden i relation till kunskapsområdet. Här behöver varje enskild lärare vara uppmärksam och "fånga frågan i flykten" och lyfta kunskapsområdet när det är relevant i relation till elevernas vardag och frågor, och inte endast i inplanerad undervisning.

Principer för riktlinjer och kursplaner (kapitel 5)

Mål och innehåll

Bra med tydliga skrivningar om mål och innehåll, samt att progressionen i respektive ämne blir tydlig framskriven och att den ligger i linje med den för årskursen aktuella kognitiva nivån. Viktigt att det blir lika tydligt i alla ämnen på så sätt som beskrivs i exemplen. I exemplet från kursplanen i svenska bryter man upp och specificerar skrivningarna i punkter för att till exempel visa på en viss sekvens, detta är bra. En skrivning som dock bör ändras är den rubrik som står i Mål och innehåll: Eleverna ska lära sig. Det bör istället stå: Eleverna ska kunna. Att lära sig är en process medan att kunna något är själva utkomsten av processen. Om det ska vara mål som ska ställas i relation till bedömning/betyg så bör det därför stå Eleverna ska kunna så att det tydligt framgår vilka kriterierna är.

Det är också positivt att kursplanerna nu tydliggör hur varje ämne bidrar till de övergripande målen i läroplanen. Denna förändring är välkommen och ligger i linje med vår syn på skolans uppdrag – att skapa en helhet där ämnena samverkar snarare än verkar isolerat. Det är viktigt att eleverna ges möjlighet att förstå ämnets funktion i det större sammanhanget. Under lång tid har skolan tenderat att behandla ämnena var för sig, vilket riskerat att dölja de samband och den gemensamma riktning som finns. Den nya skrivningen öppnar upp för ett mer tematiskt arbetssätt, där olika ämnesområden tillsammans kan bidra till att belysa och arbeta med de centrala delarna i läroplanen. Det ger också ett bättre stöd för lärare i det ämnesövergripande arbetet.

Vidare vill vi även poängtera att timplanen bör ses över och anpassas i relation till omfattningen av kursplanens innehåll för att allt innehåll ska hinnas med.

Undervisningsstrategier för respektive stadium/årskurs

I förslaget beskrivs att undervisningsstrategier ska gälla för respektive stadium och i förekommande fall årskurs, och att de ska vara ämnesspecifika och formuleras i löpande text. Strategierna ska ge vägledning om hur lärarna ska gå till väga i planeringen och genomförandet av undervisningen. Denna typ av undervisningsstrategier bör inte ligga inom kursplaner/läroplanen. Läroplanen är ett statiskt dokument som uppdateras mer sällan. Detta innebär att inskrivna strategier kan bli inaktuella allteftersom ny ämnesdidaktisk forskning växer fram. Denna typ av skrivningar riskerar även att minska lärares autonomi och möjligheter att använda sin professionella yrkeskunskap för att lösa undervisningsproblem i den direkta kontext de verkar i. Det medför även en risk i att föreslagna undervisningsstrategier uppfattas som det enda som behöver göras, vilket istället kan begränsa variationen i lärarens sätt att undervisa inom ämnet. Uttalade riktlinjer riskerar därmed att begränsa lärarens förutsättningar att ta hänsyn till elevernas kunskapsnivå och lärandeprocess.

Förslag är därför att lägga förslag på undervisningsstrategier i det stöd och kommentarmaterial som nämns där det tillgängliggörs exempel på god undervisning i olika ämnen baserade på beprövad erfarenhet och ämnesdidaktisk forskning. Syftet med dessa exempel är att lärare ska kunna utöka och förfina sin undervisningsrepertoar samt få stöd för att planera, genomföra och följa upp sin undervisning. Detta kommentarmaterial och stöd kan dessutom uppdateras mer kontinuerligt.

Stödmaterial, kommentarmaterial, kartläggningsmaterial och bedömningsstöd

Bra att stödmaterialen kommer vila på vetenskaplig grund och att de blir tydligare med konkreta exempel för lärare och med tydlig koppling till innehåll i läroplanen. Viktigt att dessa stödmaterial skrivs av personer som har insyn i skolans verksamhet utifrån ett ämnesdidaktiskt perspektiv och kan bedöma att undervisningsexempel m.m. verkligen är relevanta och fungerar med de tilltänkta elevgrupperna.

När det gäller obligatoriska nationella kartläggningsmaterial och bedömningsstöd samt nationella prov kopplat till exempel till kursplanen i svenska är det viktigt att det också framgår eller åtminstone att det finns tydliga direktiv om hur lärare ska gå till väga då elever inte klarar målen och vilka konkreta åtgärder som ska vidtas. Med andra ord ska det inte bara bli tester som genomförs vars resultat lämnas utan åtgärd. Förslag är att lägga stort fokus på att utveckla robusta kartläggningsmaterial och bedömningsstöd med tydliga instruktioner kring uppföljning och åtgärder. Detta gör att kartläggningsmaterial och bedömningsstöd inte bara blir relevanta verktyg i lärares undervisning, utan också viktiga verktyg för elevers kunskapsutveckling.

Betygskriterier

Enligt förslaget så ska betygskriterierna uttrycka i vilken grad elevens kunskaper motsvarar målen och innehållet. De beskriver enbart stegen i betygsskalan och är desamma i alla ämnen och årskurser där betyg sätts. Sammantagen bedömning ska gälla för hela betygsskalan. Detta förslag förutsätter därför att innehållet i kursplanerna blir så specifikt så att lärare med säkerhet kan bedöma i vilken grad elevens kunskaper motsvarar målen och innehållet. Exemplet med kursplanen i svenska skulle därför behöva tillämpas i alla ämnen.

Vidare skriver utredningen fram att betygskriterier inte ska styra planeringen (s. 257) men samtidigt som den konstruktiva länkningen är central är det likaså betydelsefullt att det finns en tydlighet kring vad som krävs för att uppnå de olika betygsnivåerna, vilket läraren därför behöver tänka på redan i planeringsstadiet.

Utredningens förslag rörande om bedömningskriterier ska åligga ett politiskt beslut av regeringen bör problematiseras och utredas närmare. Risken med att göra bedömningskriterier till en politisk fråga riskerar att skapa kortsiktiga och populistiska beslut som kan sätta systemet i gungning.

Specifika kursplaneexempel (kapitel 5)

Matematik

Förslagen till ny kursplan i matematik upplevs som väl genomarbetade, där det matematiska språket och ämnets struktur tydliggörs på ett sätt som skapar en röd tråd för både undervisning och progression. Den ökade tydligheten minskar risken för stofffrängsel och ger läraren bättre möjligheter att planera undervisningen med fokus på centrala begrepp och förmågor. Att grunda baskunskaper tidigt och sedan successivt öka nivån av abstraktion skapar goda förutsättningar för en djupare förståelse.

Utmaningar kvarstår dock i den undervisningskultur som idag ofta präglas av individualiserat arbete i läroböcker. Den nya kursplanen förutsätter en mer aktiv och varierad undervisning där elever ges möjlighet att samtala, resonera, upptäcka och tillämpa matematik i olika sammanhang. Detta kräver stöd till lärare i övergången från enskilt bokarbete till en undervisning med flera didaktiska angreppssätt. Det kan därmed finnas ett behov av att erbjuda lärare fortbildning kring undervisningsformer som konkretiserar matematiska begrepp, utvecklar språklig förståelse och stärker elevers matematiska tänkande.

Det är också positivt att progressionen tydligt framgår i innehållet från tidigare till senare år. Förslagen möjliggör en strukturerad utveckling av kunskaper över tid och ger läraren ett tydligt ramverk att bygga sin undervisning kring.

Biologi

De föreslagna skrivningarna i biologi upplevs som mycket tydliga och väl förankrade i ämnets syfte och relevans. En viktig styrka i kursplaneförslaget är hur det lyfter fram ämnets koppling till aktuella samhällsutmaningar, såsom hållbar utveckling, klimatförändringar och folkhälsa. Detta bidrar till att synliggöra biologins roll i elevernas livsvärld och ger ämnet en meningsfull förankring i samhället.

Förslaget understryker även att systematiska undersökningar och naturvetenskapliga arbetsmetoder ska vara integrerade delar av undervisningen – inte behandlas som separata moment. Det stärker ämnets karaktär och uppmuntrar elever till att använda och förstå vetenskapliga arbetssätt i konkreta sammanhang. Detta är särskilt betydelsefullt för att utveckla elevernas kritiska tänkande och förståelse för hur naturvetenskaplig kunskap produceras.

Samhällskunskap

Det kan behövas viss precisering rörande ”Samhällsvetenskapliga arbets- och förhållningssätt”. Vi pekar på vad som behöver förtydligas genom att ställa frågor till utvalda formuleringar i utredningen. Det står sålunda på sidan 371 att:

I lågstadiet ska undervisningen behandla vanliga, åldersanpassade och enkla informationskällor inom media och samhällsupplysning. I anslutning till detta behandlas hur man kan identifiera avsändare, samt enkla metoder för hur man kan söka, behandla och sammanfatta information. De samhällsfrågor som behandlas knyter med fördel an till det övriga innehållet och till elevernas egna erfarenheter samt anpassas till elevernas förkunskaper. I slutet av lågstadiet ska eleverna utifrån undervisningens innehåll:

- kunna hitta och använda information med relevans för en samhällsfråga

Våra frågor: Ska elever på egen hand ”kunna hitta information”, i så fall var och hur? Avses digital information i sociala medier? Vidare: hur förhåller sig detta till utredningens övriga

ståndpunkter kring digitaliseringens position i den nya tänkta läroplanen. Ska inte eleverna kunna skilja på olika sorters information?

Vidare står det på sidan 372 rörande undervisningsstrategier för samhällskunskap inom de samhällsorienterande ämnena:

Eleverna ska möta grundläggande frågor om människors olika uppfattningar och perspektiv samt hur dessa kan komma i konflikt med varandra. Inte minst viktigt är att eleverna under sitt första skolarår får öva sig på koncentration, uthållighet och turtagning så att de kan samverka i klassen under ordnade former.

Våra frågor: Ska eleverna möta frågor som handlar om att människor har olika uppfattningar eller ska de möta människors olika uppfattningar? Är det en undervisningsstrategi specifikt för ämnet samhällskunskap att öva sig på koncentration och uthållighet? Gäller detta inte alla ämnen?

Praktiska och estetiska ämnen (kapitel 6)

Det är även glädjande att estetiska uttrycksformer nu ges en tydligare plats i undervisningen. Tidigare skrivningar kring detta har varit vaga, men nu erbjuds mer konkret vägledning för hur exempelvis kroppsliga och kreativa uttryck kan användas för att fördjupa ämnesförståelsen. Ett exempel är att kraft och rörelse behandlas i samband med lekar och fysisk aktivitet – något som möjliggör tvärvetenskapliga arbetssätt och skapar större närhet till elevernas vardag.

Progressionen i innehåll och undervisningsstrategier är tydligt framskriven från de lägre till de högre stadierna, vilket ger läraren ett användbart verktyg för att planera och följa upp undervisningen över tid. För lärarutbildningen innebär detta en möjlighet att utveckla utbildningens ämnesdidaktiska inslag och stärka blivande lärares kompetens i att undervisa biologi på ett relevant och engagerande sätt.

Läsning (kapitel 7)

Vi instämmer till stor del i många delar av utredningens förslag bl a när det handlar om vikten av att tydliggöra läsningens och skrivningens betydelse för den enskilde individens förmåga och förutsättningar för att navigera i samhället under hela livet.

Det blir tydligt av hur viktigt det grundläggande arbetet är och att läs-och skrivdelen får en särställning under lågstadiet och där måste kompetensen givetvis finnas. De grundläggande läs-och skrivförmågorna tydliggörs genom framträdande mål i kursplanen, vilket ses som en fördel. Många delar har tidigare varit för öppna, vilket har resulterat i en för bred variation av tolkningar. Kvantitativa mått större plats medger en detaljnivå som vi ser positivt på. Dessutom behöver lärare inom skolans samtliga ämnen förstå betydelsen av läsningen för inhämtning av kunskap oavsett ämne och det är därför positivt att detta blir mer detaljerat.

Det ligger mycket fokus på läsningen specifikt, ibland på bekostnad av sambandet mellan läs-och skrivutvecklingen. Detta argumenterar vi för utifrån kännedom om fonem-och grafemkopplingen, något som förvisso till viss del skrivs fram. Man ser det som viktigt att även fortsättningsvis fånga upp elever i behov av stöd på tidigt stadie med hjälp av kartläggning och bedömningsstöd som ska bli mer träffsäkra, vilket är önskvärt.

En grundläggande förutsättning för att få till en utveckling som stöttar lärarens didaktiska planering är frågan om HUR denna förändring ska implementeras. Här blir fortbildningsinsatser och grundlärautbildningens metodiska innehåll en utmaning.

Skrivningar och intentionerna med att betona svenskämnets grunder med läsande, skrivande och talande som något är i många stycken bra. Sedan får man inte glömma bort svenskämnets andra två ben: bildningsämnet och erfarenhetsämnet. Svenskämnet - inte minst i åk 7-9 och på gymnasiet - är ju också något mer, men om man inte har med sig ett väl utvecklat läsande, skrivande och talande i många olika genrer så faller mycket av det andra. Om man lyckas träna eleverna i läsande, skrivande och talande (retorik på alla sätt) så kan man ju fördjupa såväl vetenskapliga och kreativa delar som läsningar och analys av och samtal om skönlitteratur. Detta är till gagn för elevernas kommande gymnasiestudier. Detta läsande, skrivande och talande kan ske på många sätt.

Avslutningsvis vill vi betona vikten av att på ett klokt sätt implementera det nya innehållet genomtänkt med hjälp av fortbildningsinsatser kopplat till de ämnen som kapitlet om läsning berör. Det gäller att finna en balans mellan det som fungerat väl och inte ensidigt välja ett spår, något som vi tyvärr erfar att svensk skola generellt utsätts för alltför ofta.

Digitalisering (kapitel 8)

I kapitlet kring digitalisering (kapitel 8) så föreslås ett antal ändringar vad gäller hur digitalisering och digital kompetens ska (eller inte ska) skrivas fram i både läroplan och kursplaner. Kortfattat verkar de föreslagna ändringarna gå ut på att begreppet digital kompetens ska utgå (s. 503), att digitalisering inte ska förekomma i de yngre åldrarna (f-3) utan där ska fokus vara på det analoga, och endast förekomma restriktivt i mellan- och högstadiet (dvs fortsatt fokus på det analoga) och i de fallen (då de eventuellt ska användas) är det ett tydligt fokus på verktyg och dess funktion i relation till specifikt ämne. I rapporten görs ett antal antaganden, baserat på nuvarande situation och effekterna av digitalisering i skolan, som ligger till grund för de föreslagna ändringarna, samt även antaganden om de föreslagna ändringarnas potential. Överlag ställer vi oss aningen kritiska till flera av dessa antaganden.

För det första menar man i rapporten att de nuvarande skrivningarna om digital kompetens i läroplanerna är ”otydliga, överlastade och har ett obalanserat fokus mot verktygsanvändning”, snarare än förståelse och kritiskt förhållningssätt, och man menar att de skrivningar som relaterar till digital kompetens är relativt omfattande i jämförelse med andra övergripande områden i läroplanens inledande delar. Även om Skolverket har en definition av digital kompetens uppdelad i fyra aspekter (förståelse för påverkan, användning av verktyg, kritiskt/ansvarsfullt förhållningssätt, problemlösning), menar man att kopplingen till läroplanens skrivningar i vissa fall är indirekt, där digital kompetens uttrycks i termer av mer generella förmågor. Det framhålls vidare att det är oklart om digitala verktyg ska studeras i sig eller om de är ett medel för att studera något annat, vilket man menar leder till en obalans, där innehåll i kursplanerna har en ”tydlig slagsida mot ren verktygsanvändning”, medan förståelse för digitaliseringens samhällspåverkan och ett kritiskt/ansvarsfullt förhållningssätt är mindre framträdande. Problemlösning i en digital kontext är minst vanlig. I rapportens analys av förskoleklassens läroplan menar man att det är oklart vad eleverna ska studera i relation till digitala verktyg, vilket kan göra det svårt för lärare att omsätta innehållet gynnsamt för lärande.

Med detta som grund, och med utgångspunkt i de förslag som sedan presenteras, är det inte tydligt hur denna kritik rimmar med förslagen, då det framstår som att det blir ett tydligare fokus på just verktygsanvändning i förslaget än tidigare och inget konkret framkommer i förslaget som fokuserar på utveckling av kritiskt förhållningssätt, problematisering eller problemlösning (i relation till digitalisering/digitala verktyg).

I utredningen noteras det att Skolverkets kommentarmaterial om digitalisering framhålls som att ”förmåga att memorera fakta och utantillkunskap tappar i betydelse medan metakunskaper och generella förmågor blir viktigare”. Här ifrågasätts dock detta synsätt, då man menar att färdigheter inte kan vara ”rena” utan är beroende av specifika kunskaper. Detta är snarare en kritik av befintliga tolkningar än ett ifrågasättande av problembeskrivningen. Utredarna skriver att en förklaring till oklarheterna kan vara ”utmaningar med att förutse den digitala teknikutvecklingen och hur den kan falla ut i praktiken”, vilket indikerar att dagens problem delvis beror på den snabba tekniska utvecklingen. Här går man dock inte på djupet utan är mer svepande.

Ytterligare ett antagande som görs i rapporten är att nuvarande digitaliseringsstrategier och den frekventa användningen av digitala verktyg (i skolan): saknar tillräcklig vetenskaplig grund; inte är anpassade till barns kognitiva utveckling; samt har bidragit till försämrade kunskapsresultat, minskad digital kompetens och negativ påverkan på elevers välbefinnande.

Utredarna tar stöd för detta via bland annat remissvar (på Skolverkets förslag till digitaliseringsstrategi som fick avslag) från KI och Lunds universitet, trots att det fanns/finns andra perspektiv och annan forskning i dessa frågor. I rapporten skriver man att "digitala verktyg rymmer många möjligheter ur ett skolperspektiv, exempelvis att verktygen kan berika lärandeaktiviteter genom att erbjuda interaktivitet och bidra till att skapa ett intresse för teknik och programmering". Det nämns också att digitaliseringen har lett till "nya former av kommunikation, gett möjligheter till samarbete och utbyte mellan människor, tillgängliggjort information, möjliggjort analys av stora datamängder samt skapat förutsättningar för digitalt skapande". Vidare indikerar den OECD-rapport som citeras i rapporten att "måttlig användning av digitala enheter i sig inte är skadligt, och till och med kan vara positivt för ökat lärande. Det är överanvändning eller missbruk av digitala enheter som har en negativ påverkan på elevernas lärande". Detta nyanserar bilden från att "digitala verktyg riskerar att försämra" (som man skriver i rapporten) till att hur de används är avgörande. I rapporten framhåller utredarna att "Mer analys behövs också för att förstå bättre vari elevernas brister och mekanismerna bakom yngres bristande digitala kompetens". Detta är en viktig begränsning i rapportens egna underlag. Även om man i rapporten pekar på samband mellan ökad digital medieanvändning och försämrad hälsa/motorik, formuleras det ofta som "har ett samband med", snarare än direkta orsakssamband (vissa studier nämnda i bilagor konstaterar exempelvis att det är "omöjligt att säga hur mycket" pandemin påverkat resultat, och att det inte kan förklaras enbart av demografiska förändringar). Förslagen måste vila på rimliga grunder, vilket som här visats, inte alltid är fallet.

Ännu ett antagande som görs i rapporten är att de föreslagna ändringarna i läroplanerna kommer att åtgärda de problem som lyfts fram (med nuvarande skrivningar) genom att tydliggöra rollen för digitala verktyg, stärka ett kritiskt och ansvarsfullt förhållningssätt och anpassa digitala inslag efter kognitiv utveckling. Det som däremot inte tydliggörs på är hur detta ska gå till. Det formuleras i utredningen att "Digitala verktyg ska endast skrivas in i kursplanerna när de är ämnesspecifika och relevanta" och principen som ska gälla är "analog först" (kopplat till den kognitiva utvecklingen). Denna skrivning riskerar att underminera relevansen av digitalisering och/eller digitala verktyg för lärande.

Sammantaget så är bilden att de förslag till ändringar som föreslås är för drastiska, med ett tydligt fokus på verktygsanvändning där man bortser från de sociala dimensioner som ingår i digitalisering och som tillhör den verklighet som barn och unga lever i. Att begränsa digitalisering i skolan riskerar att bidra till klyftor i skolan, där vissa grupper av barn och unga riskerar att hamna utanför andra (de som har tillgång till både fysiska digitala verktyg, men också vad gäller tillgång till kunskap om digitala sammanhang). De bakomliggande antagandena som ligger till grund för de föreslagna ändringarna är starkt underbyggda av forskning och utredningar som fokuserar på negativa effekter och brister i dagens system, snarare än att presentera en mer nyanserad bild av den befintliga forskningen, vilken Högskolan i Halmstad har varit med att bedriva, förstärka och utveckla. Därmed är det vår uppfattning att dessa förslag kräver en grundlig konsekvensanalys innan de övervägs.

Digitaliseringens påverkan på samhället

När det gäller innehåll om digitaliseringens påverkan på samhället och innehåll som stärker elevernas utveckling av ett kritiskt förhållningssätt bör det inte skjutas fram till senare årskurser. En viktig del i att bilda elever i dagens samhälle är just att förhålla sig kritiska till användningen av digital teknik, detta kan gälla hantering av personliga data på internet, lösenordshantering, hur de ska agera vid grooming, näthat, troll osv. Vi vet att små barn,

redan i förskoleåldern, surfar på nätet och de behöver få rätt verktyg och bildning för att kunna göra detta säkert. Detsamma gäller användning av generativ AI vilket elever redan i låg- och mellanstadiet använder. Därför rekommenderas att digitaliseringens påverkan och elevers behov av ett kritiskt förhållningssätt behöver finnas med redan i de tidigare åldrarna. Eleverna behöver förutsättningar att lära sig om digital moral, att bli digitalt källkritiska, informations- och mediekunniga i tidigt skede. Elever på såväl låg- och mellanstadiet som högstadiet är aktiva på olika sociala medier, de skriver kommentarer, delar och klickar utan insikter i vilka konsekvenser deras aktiviteter kan få. Digital moral, information- och mediakunnighet är också särskilt betydelsefullt i relation kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer, som vi berört tidigare. Utredningen berör att behovet av förstärkning inom MIK är centralt och vi vill även betona betydelsen av att i läroplanen framhålla att det inte enbart handlar om att använda digitala verktyg, utan även om den praktiska digitala källkritiken, digital moral, informations- och mediekunnigheten.

Datalogiskt tänkande

Datalogiskt tänkande är alldeles för vagt och otydligt definierat begrepp för att lyftas in i läroplanen. Inom forskningen råder oenighet om vad begreppet representerar för kunskaper och dessutom är de förmågor som nämns i relation till detta begrepp alldeles för generella för att kunna förstås och tolkas av lärare i termer av lärandemål.

Digitala verktyg – mål eller medel?

När det gäller huruvida digitala verktyg ska skrivas fram som mål eller medel kan detta variera inom de olika ämnena. Inom teknikämnet handlar själva ämnet om att utveckla elevers tekniska bildning vilket innefattar att kunna förstå den teknik de möter i sin vardag, hur den fungerar och är uppbyggd, och vilka konsekvenser den har för människan, samhället och miljön. Detta bygger på att ha kunskaper om tekniken i sig själv. Teknisk bildning innefattar även att kunna hantera och använda teknik för olika ändamål, vilket elever börjar träna i tidig ålder på en enkel nivå. Teknik i detta sammanhang handlar om vardagsnära teknik för elever såsom mekanik, elektronik som är digitalt styrd, tekniska system osv. Att utesluta digital teknik i de lägre åldrarna i kursplanerna skulle innebära att de inte får viktig kunskap om en stor del av den teknik de möter i sin vardag. Förslag är därför att behålla skrivningar om kunskaper och förmågor relaterat till digital teknik och förtydliga vad det innebär mer specifikt inom teknikämnet.

Totalförsvarsfrågor och Nato (kapitel 9)

I förslaget nämns att det behövs innehåll om totalförsvarsfrågor och NATO i till exempel ämnena idrott och hälsa, teknik samt hem- och konsument-kunskap som kan bidra till elevernas beredskap och acceptans för lägre nivåer av samhällsservice under höjd beredskap, liksom deras förmåga att ta hand om och hjälpa varandra.

Teknikämnet har en viktig roll i relation till detta innehåll då det innefattar funktion och struktur samt konsekvenser kopplat till våra stora tekniska samhällssystem såsom vattensystem, energiförsörjningssystem, transportsystem osv., vilket är innehåll i teknikkursplanen åk 4-6 och åk 7-9. Dessa system är helt avgörande för att vårt samhälle ska fungera och elever behöver kunskap om dessa utifrån flera perspektiv, dvs. teknikperspektiv, individperspektiv, samhällsperspektiv, miljöperspektiv, och nu även utifrån ett krisberedskapsperspektiv. Vi behöver en beredskap för att kunna leva i ett analogt samhälle vilket nuvarande generation unga har lite kunskaper om. I detta fall kan teknikämnet förse elever med grundläggande kunskaper i att hantera och använda analog teknik för att lösa situationer som kan uppstå i ett analogt samhälle. Men också lyfta fram vikten av att försvara dessa stora tekniska system för vår överlevnad som samhälle.

Avslutande kommentar - koppling till ny lärarutbildning

I övrigt så behöver förändringarna i läroplanen vara i linje med de förändringar som skrivs fram i den nya lärarutbildningen så att det finns rätt förutsättningar att förbereda blivande lärare i att undervisa enligt den nya läroplanen. Större fokus på ämneskunskaper i läroplanen behöver speglas i lärarutbildningen med större fokus på ämneskunskaper och ämnesdidaktisk kunskap, dvs, vad, varför och hur specifika ämnesinnehåll kan undervisas.

Vi behöver även ha i åtanke att lärare på fältet i större utsträckning kan vara i behov av fortbildning inom sina respektive ämnen för att förslaget om ny läroplan ska ge effekt på elevers kunskaper. Här behöver det finnas en plan från regeringens håll kring ekonomi och kompetens kopplat till lärosätena så att det finns förutsättningar att erbjuda denna typ av fortbildning.